

Sercan Köken

*Ondokuz Mayıs Üniversitesi - Tarih Bölümü Mezunu

Giriş

13 Nisan 1909'da vuku bularak başlayan hadiseler, Rumî Takvime göre 31 Mart 1325'te gerçekleştiği için "31 Mart Vak'ası" olarak adlandırılmıştır. 31 Mart Vak'ası, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde vuku bulan çok önemli ve bir o kadar da karmaşık bir hadisedir. Bu "karmaşık" hadise, bugün hâlâ tartışılmakta ve tam olarak kim veya kimler tarafından net bir şekilde tertip edildiği hususunda belirsizliğini koruyarak, hadiseye tam bir muamma katmaktadır. Fakat, 31 Mart Vak'ası kesin bir netice doğurmuştur ki o da Sultan II. Abdülhamid hal' edilmesidir (tahtan indirilmesi).

II. Meşrutiyetin İlanı Çerçevesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti

II. Meşrutiyet; Tanzimat, Islahat, I. Meşrutiyet ve 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan bir cemiyet ile farklı bir havaya bürünerek uzun soluklu bir "Batılılaşma" serüveninin bir sonucunu oluşturacaktı. 1860'larda Paris ve Londra'da; anayasa, parlamento gibi kavramları sürekli vurgulayan Genç Osmanlılar, 1864'te ilk Jön Türk dergisini çıkartarak, Türk siyasi hayatında Meşrutiyet'in doğuşuna bir bakıma ön ayak olmuşlardı. 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde "parlamento, anayasa" kavramları ile birlikte artık iyice baş gösteren istibdat karşıtlığı, Türk siyasi hayatına ve Osmanlı Devleti'nin son dönemine damga vuracak bir Cemiyet'in ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktı. 1889'da Askeri Tıbbiye öğrencileri (İbrahim Temo, İshak Sukuti, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşit ve Konyalı Hikmet Emin) tarafından kurulan İttihad-ı Osmanî Cemiyeti, II. Abdülhamit'in "istibdat" idaresine karşı bir oluşum olarak ve batıdaki yeni gelişmelerin etkisi ile ortaya çıkmış ve zamanla mektep talebeleri arasında yayılan cemiyet, daha sonra 1894'te Avrupa'da bulunan Ahmet Rıza Bey'in katılımı ve çalışmaları ile Cemiyet'in adı "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını almıştı.

Sultan II. Abdülhamid'e, Avrupa'nın önemli merkezlerinden yoğun bir muhalefet sürdüren cemiyet, "karşı çıkışını" daha çok çıkardığı gazete ve dergiler ile ortaya koymaktaydı. Cemiyet, 1902 senesinde I. Jöntürk Kongresi'ni toplayacak ve Ahmet Rıza Bey liderliğinde yoluna "Terakki ve İttihat" ismini alarak devam edecekti. Jöntürk hareketi ile beraber *istibdata* "gazete ve dergi" ile bu karşı çıkış; 1906'da Selanik'te Talat Bey, Bursalı Tahir Bey, Ömer Naci Bey, Naki Bey ve İsmail Canbulat Beyler'in öncülük ederek kurduğu "Osmanlı Hürriyet Fırkası" ile bu sefer daha farklı bir havaya büründü. Nitekim artık Sultan II. Abdülhamid ve istibdata karşı olan muhalefet, geçmiş Jöntürk hareketinden farklı bir yapıda olarak, cemiyetin, baş gösteren sorunlara "fiili hareketle" müdahil olmasına neden olacaktı. Osmanlı Devleti'nin en önemli merkezlerinde Selanik ve Manastır'da dolayısıyla Rumeli'de baş gösteren bu muhalefet ise özellikle Üçüncü Ordu subaylarını cezbediyor ve cemiyete katılmalarını sağlıyordu.

1907'de Selanik merkezli Osmanlı Hürriyet Fırkası'nın, Paris merkezli "Terakki ve İttihad" Cemiyeti ile birleşmesi ile cemiyetin adı; bugün daha çok dile getirilen "Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti" oluyordu. Artık bu cemiyet, dinamiğini Selanik-Manastır gibi önemli merkezlerde Bulgar çetelerine karşı giriştiği takip ve çatışmalarla pişen subaylardan alacak ve Meşrutiyete giden yolda hareketin asıl örgütleyici ve vurucu gücünü bu kadro oluşturacaktı.

Nitekim, Üçüncü Ordu'dan Binbaşı Enver Bey (Paşa) ve Kazım Bey (Karabekir) İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Manastır kolunu oluşturacaklardı. Harekette, yalnızca subaylar değil onların yanında yine cemiyetin sivil idarecileri de yer alacaktı. Cemiyetin iki yıl içerisinde; Resneli Niyazi Bey, Enver Bey, Ohrili Eyüp Sabri Bey ve Selahattin Bey'ler gibi Erkân-ı Harp subayların istibdat yönetimine karşı dağa çıkmaları, Mülâzım Atıf Efendi tarafından vurulan Şemsi Paşa ve Enver Bey'in eniştesi Nazım Paşa'ya suikast girişimleri gibi hadiseler, bu gelişmelerin en büyük göstergesiydi. Fakat burada şunu da belirtmeden geçmemek gerekir; özellikle Rumeli'de baş gösteren Bulgar Çetelerinin faaliyetleri ve Osmanlı Devlet'in bu faaliyetlere önlem alamaması, orada bulunan genç subayları bir hayli huzursuzluğa itmiş ve bu tarz hareketlere girişmelerine neden olmuştu. Cemiyet ise Makedonya'da "İttihatçı Komitacılık" şeklini almış ve ona göre hareket etmişti.

Bu gibi hadiseler ve gelişmeler arasında 9 Haziran 1908'de İngiliz Kralı VII. Edward ve Rus Çarı II. Nikolay'ın Reval'de (Estonya–Tallin) buluşmaları, Cemiyetin faaliyetlerine hız verdi. Cemiyet artık kendisini bir "koruyucu" olarak görüyor, Osmanlı Devleti'nin başında parlamenter bir hükümetin bulunmaması da İttihatçıların gözünde "hareketi" daha da acil bir ihtiyaç haline getiriyordu. Bugün belki olayların sonucu bilindiği için bazı çevrelerde yapılan yorumlarda "Makedonya–Meşrutiyet Açılımı'nı" büyük bir hata olarak görülebilir. Fakat bugün bakıldığında o gün için tek çare bu olduğunu ise kabul etmek gerekir. Cemiyet'in hem asker hem sivil üyeleri için, "Makedonya" çok farklı bir anlam taşımaktaydı. Sultan II. Abdülhamid, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bu faaliyetlerine önlem almaya çalışsa da başarılı olamamış, 3 Temmuz 1908'de Resneli Niyazi Bey ve ardından Ohrili Eyüp Sabri, Enver Bey'ler dağa çıkarak bu "huzursuzluğun" ateşini "isyan" olarak başlatmıştı.

Yıldız Sarayı'na Kanuni Esasi'nin ilanı için telgraflar yağıyordu. Bu gibi hadiseler karşısında Sait Paşa (Küçük Sait Paşa ya da Şapur Çelebi), Kânûn-ı Esâsî'nin yeniden yürürlüğe sokulduğunu ilan etmeyi gerekli buldu. Bu konudaki Meclis-i Vükela mazbatasını Sultan II. Abdülhamid tasdik etti ve meşrutiyeti resmen ilan etti. Meşrutiyetin ilanı üzerine özellikle Selanik ve Manastır'da büyük sevinç gösterileri yapıldı. Hürriyet Kahramanları Niyazi ve Enver Beyler halkın büyük coşkunluğu ile karşılanıyordu, fakat İstanbul'da halk Meşrutiyet'in ilanından çok da haberdar değildi. Nitekim, Tanin yazarı Hüseyin Cahit "şaşkınlığını" ve "basının tutumunu" çok manalı bir şekilde dile getirecekti. II. Meşrutiyet (23 Temmuz, 1908) ilan edildikten 13 gün sonra Sait Paşa istifa etti ve 32 yıl aradan sonra ilk kez parlamento açılarak seçimlere gidildi. 1908 Seçimleri sırasında cemiyet, özellikle Makedonya'da "Anayasanın güvence altına aldığı kişi hakları" çerçevesinde halka anlatarak geniş bir propaganda faaliyeti yürüttü. Seçimler sonucunda Kamil Paşa hükümeti başa gelerek ilk kez güvenoyu aldı.

1908 İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin Merkez-i Umumi Üyeleri: Hafız İbrahim Efendi, Enver Bey, Hüseyin Kadri Bey, Mithat Şükrü Bleda, Habib Bey, Talat Bey, Ahmet Rıza Bey, Hafız Hakkı Bey, Hayri Bey ve Hafız Hakkı Bey.

31 Mart Vak'asının Öncesinde Siyasi Arenada ve Basında Durum Nasıldı?

Kamil Paşa güvenoyu alarak başa gelmişti, fakat artık gizli bir cemiyetten sıyrılmış, gücünü Parlamento'da hissettirmek isteyen bir cemiyet vardı. Nitekim cemiyet, Kâmil Paşa kabinesine yalnızca Adliye Nazırı Manyasızâde Refik Bey'i vererek hükümete ucundan da olsa katılmayı başarmışsa da seçimler sırasında yürüttüğü geniş kampanya ile gücünün ve faaliyet sahasının etkilerini hissettirmişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti, bir bakıma kabineleri kendi oluşturmak yerine kontrol altında tutma yolunu izlemişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Kamil Paşa hükümeti arasında ilk gerginlik, Nazır ve memurların atamasında kendisini göstermişti. Ardından Bulgaristan'ın bağımsızlık ilanı sırasındaki olaylar yine Kamil Paşa ve İttihatçıları karşı karşıya getiren başka bir olay olarak ortaya çıktı.

Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesi ile başka fırkalar da kendini gösteriyor ve basın yolu ile açıktan İttihat ve Terakki aleyhtarlığı yapıyordu. İttihat ve Terakki'den yana olan gazetelerin başında Tanin geliyordu. İttihat ve Terakki'ye karşı olan gazeteler ise; Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'ya ait olan "Yeni Gazete", Mizancı Murat tarafından çıkarılan "Mizan", Hasan Fehmi'nin başmuharriri olduğu "Serbesti", Ahrar Fırkası'nın neşir organı Osmanlı ve Derviş Vahdeti'nin "Volkan" gazetesi bu hususta ilk akla gelenlerdi. Muhalif Fırkalar'ın başında ise Prens Sabahattin'in başında bulunduğu ademi merkezîyetçi "Ahrar Fırkası" geliyordu. Bir yandan Hükümet ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin bir türlü uyuşamaması, bunun yanında cemiyete açıktan muhalefet edenler ve Sultan Abdülhamid'in jurnalleri ile ortalık adeta bir "cadı kazanını" andırıyordu. Kamil Paşa'nın, yerine gelen Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi döneminde ortalık daha da karmaşık bir havaya bürünecekti. Gelişmekte olan hadiseler, yalnızca iktidar-muhalefet ve basın arasında değil, İlmiye öğrencilerinin protestolar ve mitingler düzenlemeleri ile daha da geniş bir tabana yayılmaktaydı. 31 Mart Vak'asına

yaklaştıkça siyasi havanın iyice gerginleştığı çok açıktı. 12 Mart 1909 günü İkdam'da Sinop Mebusu Ahrarcı Rıza Nur'un "Görüyorum ki, iş fenaya gidiyor" yazısı da artık havanın ne denli gergin olduğunu gözler önüne sermekteydi.

Hareket Ordusu Askerleri Taksim'de

31 Mart Vak'ası Akabinde Gelişen Birtakım Hadiselere Bir Bakış

Bu başlıkta 31 Vak'ası'nda vuku bulan bazı önemli gelişmelere ve hadiselere değinerek yapılan yorumlar ve çıkarımları tartışmaya çalışacağız. Bu hadise ve gelişmeler; Asâr-ı Tevfik Zırlısı Kumandanı Ali Kabulî Bey'in "Yıldız Sarayı'nı topa tutacak" suçlaması ile isyancı askerler tarafından Yıldız Sarayı önünde şehit edilmesi karşısında Sultan Abdülhamid'in tavrına dair hususlar; diğer bir hadise ise Hareket Ordusu'nun hangi komutan ve subaylardan teşkil olunduğu ve bu konuda Mustafa Kemal Bey'in "geri plana itilmesi" hakkında bugüne kadar gelen tartışmalar. Ve son olarak, değineceğimiz konu ise 31 Mart Vak'ası genelinde yapılan yorum ve çıkarımlar.

31 Mart Vak'ası'na gelen süreçte hem siyasi arenada, hem de basında gelişen olaylar akabinde havanın nasıl gergin olduğunu aktarmaya çalıştık. Fakat 31 Mart Vak'ası öncesi hem siyasi, hem de sosyal ortamı daha da gerginleştiren bir hadise patlak vermişti. 6 Nisan gecesi Serbesti Gazetesi'nin başyazarı Hasan Fehmi'nin Galata Köprüsü'nde öldürülmesi ve akabinde zanlının yakalanamaması zaten İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalefet eden Serbesti Gazetesi'ni daha da büyük tepkiler vermesine itti. Bazı söylentilere göre zanlının, Hasan Fehmi'nin üzerine silahını ateşlerken "Al Mevlanzade!" demesi bu cinayetten sorumlu İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni daha da zor durumda bırakıyordu. Artık siyasi hava, iyiden iyiye İttihat ve Terakki'nin aleyhine dönmüştü. Hasan Fehmi'nin cenaze törenine katılan büyük kalabalık ile beraber topluluğun en başını muhalefetin ve ulemanın oluşturması muhalefetin çok net tavrını ortaya koyuyordu. Ortallığı kaplayan bu büyük gerginlik, tam 15 gün sürecek büyük asayişsizliğin de ilk habercisiydi.

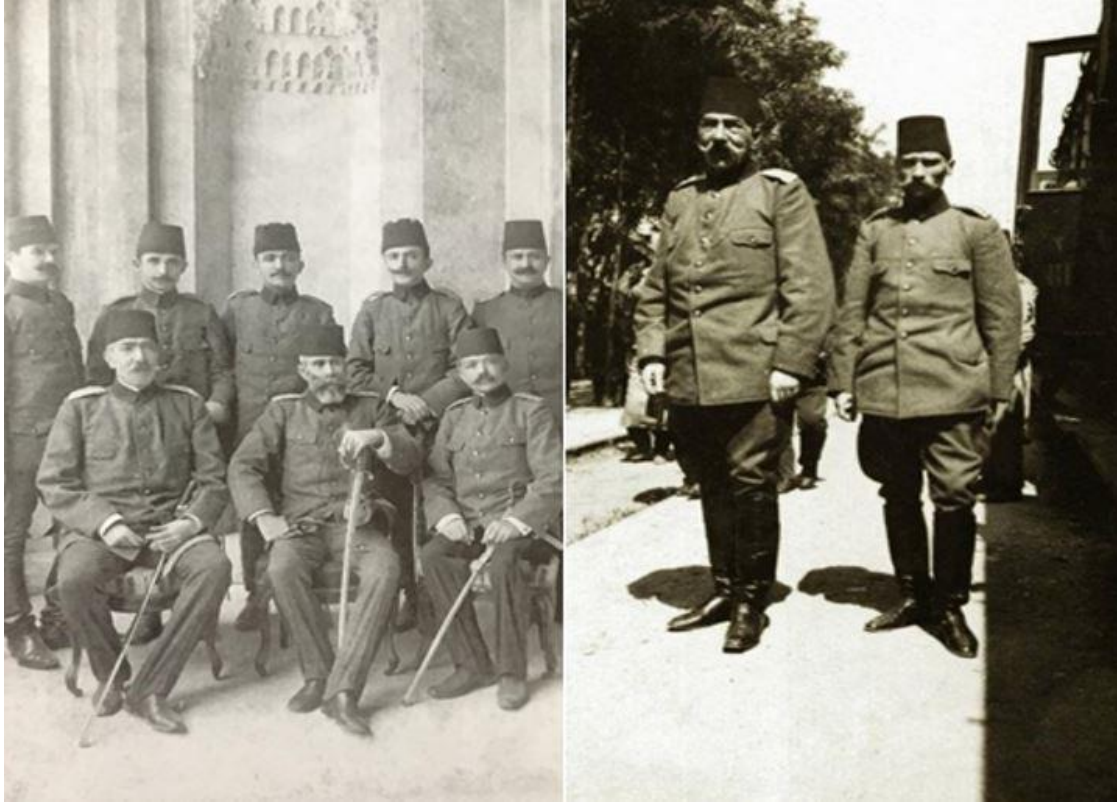
İstanbul'daki siyasi hava adeta ağzına kadar dolu bir "barut fıçısını" andırıyordu. Nitekim, barut fıçısı; 12 Nisan gününü 13 Nisan'a bağlayan gece yarısında Taşkıışla'da bulunana 4. Avcı Taburu'nun askerlerinin ayaklanması ile patladı 4. Avcı Taburu'na ait askerlerin, subayları ağaçlara bağlayarak dışarı çıkmaları ile başlayan hadiselerde isyancı askerlerin sayısı 3 bin ile 5 bin arasında değiştiği bazı kaynaklarda ise sivillerin de katılımıyla on bine yaklaştığı veriliyordu. Bu ilk gün yaşanan hadiseler Hüseyin Hilmi Paşa sadrazamlıktan düşmesine yerine Tefvik Paşa'nın atanmasına neden olmuştur.

Hadiselerin ikinci günü ise yukarıda belirttiğimiz ilk gelişmenin konusunu oluşturunuyordu. Asâr-ı Tefvik Zırhlısı Kumandanı Ali Kabulî Bey'in "Yıldız Sarayı'nı topa tutacak" suçlaması ile isyancı askerler tarafından Yıldız Sarayı önünde ve bazı hatıratlara göre II. Abdülhamid'in gözleri önünde şehit edilmesi idi. Fakat bazı hatıratlar ise; Ali Kabulî Bey'in II. Abdülhamid'in pencereden odasına çekilmesinden sonra isyancı askerler tarafından öldürüldüğünü öne sürüyordu. Nitekim sonuç olarak bu hadise belki de 31 Mart Vak'ası'nın en vahim olaylarından birisiydi. Hadisenin nasıl ortaya çıktığına dair hususlara değinecek olursak; Asâr-ı Tefvik Zırhlısı Kumandanı Ali Kabulî Bey'in, Prens Sabahattin ve deniz subayları ile katıldığı bir toplantıda "isyan meşrutiyet aleyhine bir cereyan halini aldığı takdirde, Yıldız Sarayı'nın topa tutulması" şeklindeki kararı benimsemesi bu doğrultuda zırhlısındaki askerlerin asiler arasına katılmasını önlemiştir. Ali Kabulî Bey'in, Yıldız Sarayı önünde şehit edilmesi ise hatırat ve çalışmalarda farklı yorumlanmıştır. Fakat çıkan kesin bir sonuç ise askerlerin padişahı dinlemeden Ali Kabulî Bey'i öldürdüğü yönünde olmuştur. Bu tavır da bize askerlerin ne denli disiplinden çıktığını göstermektedir. Sultan II. Abdülhamid, bazı hatıratlarda (Mevlânâzade Rıfat – 31 Mart Bir İhtilal'in Hikayesi) bu olayın suçlusu gibi gösterilse de olayda muvafakat ve müşareketi yoktur. Ali Kabuli Bey Olayı'nın geniş bir incelemesi için: "31 Mart İsyanı'ndan Bir Olay İncelemesi: Asâr-ı Tefvik Zırhlısı Komutanı Ali Kabulî Bey'in Öldürülmesi - Sıddık Yıldız" makalesine bakılabilir.

Değineceğimiz ikinci bir gelişme ise; 31 Mart Vak'ası denilince akla ilk gelen ve beraberinde bazı tartışmaları da getiren Üçüncü Ordu ve İkinci Ordu'dan müteşekkil Hareket Ordusu'dur. Hareket Ordusu meselesine değinmeden önce 31 Mart Vak'ası'nın, Selanik'te özellikle subaylarda ne gibi yankı uyandırdığına bir örnek olarak Kazım Karabekir'in hatıralarına yansıyan konuşmasına bakmak, bize bir ipucu verecektir. Nitekim, Kazım Karabekir Ordu Komutanı Salih Paşa'ya " *mahvolacak sadece meşrutiyet değil, bütün mektepli zabıtlar, sonra da bütün millet ve vatandır*" sözleri subayların, hadiseleri nasıl bir şekilde karşıladığını bize gösterir. Burada şu konunun da altını çizerek, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul'da tam olarak gücünü hissettirecek yapısını ortaya koyamamasına ilişkin bir çıkarımda bulunalım. İttihat ve Terakki Cemiyeti, özellikle Üçüncü Ordu çevresinde oluşan ve gücünü Manastır–Selanik'ten alan bir yapıydı. Cemiyet ne kadar Paris ve Selanik merkezli yönetilse de asıl gücü hiç kuşkusuz Selanik–Manastır odaklıydı. Fakat bu durum henüz 1908-1909 yıllarında İstanbul için geçerli değildi. Nitekim zaten birazdan bahsedeceğimiz hadisede görülecektir ki isyanı bastırmak için gelecek ordu Selanik'te Üçüncü Ordu ve Edirne'de bulunan İkinci Ordu'ya mensup subaylardan oluşacaktı. Demek ki cemiyet de gücünü hala orada görüyor, isyanı bastırmak için gelen birlikleri oradan teşkil ediyordu. Tartışmalara neden olan Hareket Ordusu ise yine Kazım Karabekir'in "Paşaların Hesaplaşması" eserinde şu şekilde veriliyor: " *Hareket Ordusu Erkan-ı Harbiye Reisi Ali Rıza Paşa idi. İlk önce Selanik'ten kendileri yola çıkacağını zanneden Redif Fırkası Kumandanı Hüsnü Paşa Hareket Ordusu Kumandanı ve Erkan-ı Harbi Kolağası Mustafa Kemal Bey de Hareket Ordusu Erkan-ı Harbiye Reisi unvanlarını almışlarsa da İstanbul karşısına kendilerinden önce gelerek sevk ve idare ile meşgul olmakta bulunan Edirne'deki Üçüncü Fırka ve karargâhların mevcudiyeti harekâtın daha büyük bir kumanda heyetiyle icrası zaruretini göstermiş ve bu suretle Hareket Ordusu*

Kumandanlığına Üçüncü Ordu Kumandanı Mahmud Şevket Paşa, Erkan-ı Harbiye Reisliği'ne de beraberinde Ali Rıza Paşa gelmişti. Harekât bu suretle mürettep Birinci Fırka Kumandanı Hüsnü Paşa, Erkan-ı Harbi Kolağası Mustafa Kemal Bey (Atatürk) ve mürettep İkinci Fırka Kumandanı da Şevket Turgut Paşa, Erkan-ı Harbi Kolağası Kazım Karabekir (ben) halinde yapıldı”.

Nitekim “Mustafa Kemal Bey’in bilerek ve isteyerek bu harekatta önü kesildi” gibi çıkarımlar çok da gerçeği yansıtmıyordu. Zaten Mustafa Kemal Bey’in o yıllarda bulunduğu mevki ile Enver Bey’in bulunduğu mevki ve Meşrutiyet’in ilanı sırasında halk karşısında elde ettiği “Hürriyet Kahramanı” durumları, bu gibi rekabet yorumlarını hem çok “zorlama” bir kalıba sokmakta, hem de manasız bir kıyaslama haline getirmektedir.

(1) Hareket Ordusu'nun Bazı Subay ve Kumandanları

(2) Hüseyin Hüsnü Paşa ve Mustafa Kemal Bey

Üçüncü ve son değineceğimiz nokta ise 31 Mart Vak’ası genelinde yapılan yorum ve çıkarımlar olacaktır. Bu bağlamda, "31 Mart Vak’ası’nda Sultan II. Abdülhamid’in bir dahli var mıydı?" sorusuna, Sultan II. Abdülhamid’in Ali Kabulî Bey olayındaki tavrının biraz da olsa ne şekilde olduğunun cevabını vermeye çalışmak, bu hususta “yapılan genel yorumlar” için başlangıç teşkil edebilir.

II. Abdülhamid’in, Ali Kabulî Bey olayındaki tavrını yukarıda biraz da olsa belirtmiştik. Anlaşılacağı üzere Sultan II. Abdülhamid’in, ne hadiselerin önüne geçecek tam bir yetkisi ne de isyancılarda karşılık bulacak bir durumu söz konusuydu. Zaten, Meşrutiyet’in yeniden ilanından 31 Mart Vak’ası sonunda tahtan indirilmesine kadar olan sürede, II. Abdülhamid’in tam olarak otoritesinden ve yetkisinden bahsetmek pek de mümkün değildir. Sina Akşin’e göre; 31 Mart olayı, ne İttihat ve Terakki’nin ne de Sultan Abdülhamid’in düşündüğü, başlattığı bir harekettir. Akşin, altını çizerek bu hadisenin “İngiltere yanlısı Prens Sabahattin

ve Ahrar Fırkasına mensup olanlar ile İttihad ve Terakki'den umduğunu bulamayanların tezgahtadığı bir isyandır" şeklinde çıkarımında bulunmuştur. Bunun yanında Ali Birinci: "İttihad ve Terakki'nin, Sultan Abdülhamid'in veya İngilizlerin bir tertibi olmadığı şeklindeki yorumlar, her geçen gün biraz daha, ağırlık kazanmaktadır" çıkarımı bizi bir noktaya götürse de hadise, hâlâ bazı yerlerindeki muammasını korumaktadır.

Diğer bir yandan, hadiselerde birtakım softa, dinci grupların dahli olmuş olması, yapılan çıkarımları, hadisenin salt bir şekilde "gerici bir ayaklanma" olarak saptanmasına itmiştir. Fakat bu salt bir şekilde yapılan "gerici bir ayaklanma" metaforu hadisenin çıkış noktası değil, ayaklanmalar sırasında kullanılan bir "dinamik" olarak yerini almıştır. Nitekim bu grupların Osmanlı Devleti'nin geçmiş dönemlerde de yaşadığı yeniçeri ayaklanmalarında yine hadiseler esnasında rol aldığını görürüz. Dolayısıyla daha geniş bir çerçeveden bakıldığında hadiseler 'in çıkış noktası; Sultan II. Abdülhamid-İttihat ve Terakki-Muhalefet üçgeni arasında patlak veren siyasi çekişme ile ordudaki birtakım olumsuz gelişmelerdir.

Ali Fuat Türkgeldi "Görüp İştiklerim" adlı hatıratında çok enteresan bir noktaya değinerek, Talat Paşa'nın kendisine " Abdülhamid'in 31 Mart vak'asında medhali olmadığını bana bir çok defa söylemişti" cümlesi, bu hadiselerde biraz da olsa Sultan II. Abdülhamid'in durumunu ortaya koymaktadır. 31 Mart Vak'ası, bir hayli karışık ve hâlâ bazı noktalarının muammasını korusa da diğer bir yandan çok kesin bir sonuç doğurmuştur. Bu kesin sonuç ise, Sultan II. Abdülhamid'in Milli Meclis'in aldığı karar ile tahtan indirilmesidir.

Sonuç

31 Vak'ası, İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra ortaya çıkarak, Osmanlı Devleti'nin son dönemine damgasını vurmuş ve bugüne kadar gelen tartışmalar ile de canlılığını ve câzibesini koruyan önemli bir hadisedir. Diğer bir yandan İkinci Meşrutiyet'in hemen ardından ortaya çıkan 31 Mart Vak'ası, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin karşılaştığı "ilk" ve "zor" bir deneyim olmuştur. Cemiyet, ileride Osmanlı Devleti son döneminde yönetime damga vuracak siyasetinin derin izlerini hem zihninde hem de faaliyet sahasında canlı tutmuştur. 31 Mart Vak'ası'na "gerici bir ayaklanma" gibi dar bir perspektiften bakarak açıklamaya çalışmak yerine, "iktidar-muhalefet" ve "yan-dinamik" etkenler gibi geniş bir perspektiften bakarak olayı ele almak daha sağlıklı olacaktır.

Kaynakça

- AHMAD, Feroz, İttihat Ve Terakki 1908-1914, Kaynak Yayınları, Şubat 2017.
AKŞİN, Sina, 31 Mart Olatı, Ankara, İmge Kitapevi, 2015.
ASLAN, Taner, İttihâd-ı Osmanî'den Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 2008.
BİRECİKLİ, İhsan Burak, Yüzüncü Yılında II. Meşrutiyet'in İlanı Üzerine Bir İnceleme, Akademik Bakış, 2008.
BİRİNCİ, Ali, 31 Mart Vak'ası'nın Bir Yorumu, Türk Tarih Araştırmaları.
KARABEKİR, Kazım, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Yapı Kredi Yayınları, Şubat 2018.
KARPAT, Kemal, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
KÜÇÜKKILINÇ, İsmail, ön Türklük ve Kemalizm Kısacasında İttihadçılık, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2016.
SAVAŞ, Mevhibe, İkinci Meşrutiyet Döneminde İttihat ve Terakki ve Basın, Ankara, 1998.
MARDİN, Şerif, Jöntürklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, İletişim Yayınları İstanbul 2008.
TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasal Partiler, Hürriyet Vakfı Yayınları, Ocak 1988,

Cilt 1.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, Görüp İşittiklerim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.

YILDIZ, Sıddık, 31 Mart İsyanı'ndan Bir Olay İncelemesi: Asâr-ı Tevfîk Zırhlısı Komutanı Ali Kabûlî Bey'in Öldürölmesi, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi 2017.